

Подпомагане на страните от Централна и Източна Европа при разработване на стратегии и планове за действие за биоикономика

Д-р инж. Любчо ТРИЧКОВ, д-р инж. Нестор ДОМУСЧИЕВ – Изпълнителна агенция по горите

През последните 15 г. развитието на биоикономиката набира скорост, първоначално на ниво Европейски съюз, а впоследствие и на национално. Един от основните пътища за постигане на климатична неутралност и осигуряване на продоволствена сигурност е развитието на кръговата биоикономика. На ниво Европейски съюз още през 2012 г. е разработена Стратегията „Иновации за устойчив растеж: биоикономика за Европа“, която предвид новите европейски стратегически документи от последните няколко години бе актуализирана през 2018 година. Сега вървят дискусии за актуализирането ѝ, като в Съобщение на Европейската комисия (ЕК) от 20 март 2024 г. се предвижда това да стане в края на 2025 година.

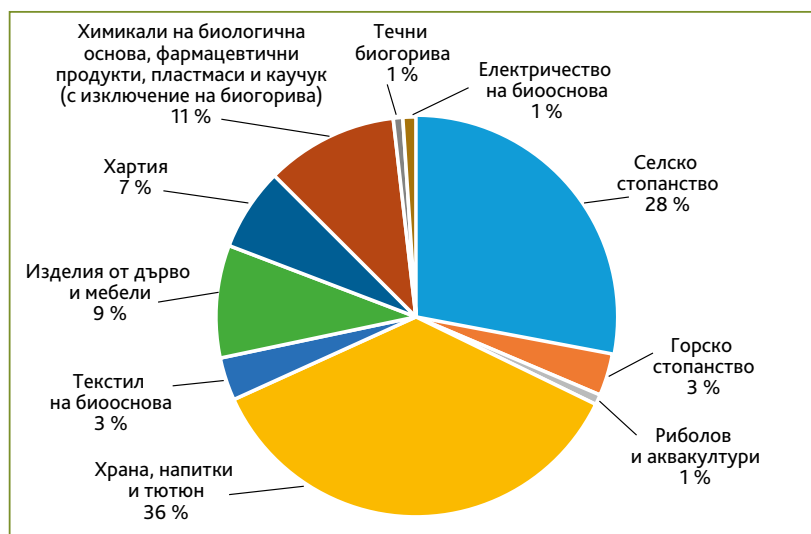
В изпълнение на усилията на ЕК за развитие на биоикономиката и за разработването на съответните национални стратегии на страните членки е подписан договор от страна на ЕК (от Европейската изпълнителна агенция за научни изследвания – REA) и унгарското дружество „Геонардо технологии за околната среда“ за изпълнение на проект по програма „Хоризонт Европа (2021 – 2027 г.)“, което в качеството му на Координатор в партньорство с още 16 институции и организации от Европа да изпълнява проект СЕЕ2АСТ „Подпомагане на страните от Централна и Източна Европа при разработване на стратегии и планове за действие за биоикономика“.

Участието на Изпълнителната агенция по горите в проект СЕЕ2АСТ е продиктувано от необходимостта да бъде извършен комплекс от действия за разработване на пътна карта за изготвянето на Национална стратегия и план за действие за развитие на биоикономиката в България. Изпълнението на проекта, по който ИАГ е партньор, стартира от началото на септември 2022 г. и вече навлезе във втория решаващ 18-месечен период на изпълнение.

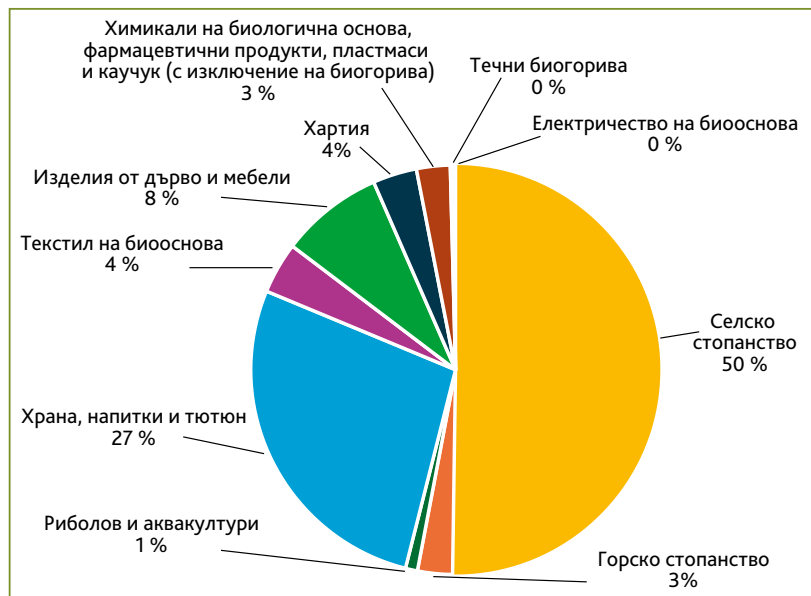
По принцип биоикономиката обхваща всички сектори и системи, използващи биологични ресурси (животни, растения, микроорганизми и получена биомаса, включително органични отпадъци), техните функции и принципи.

Най-общо целите, които си поставя ЕС със стратегията за развитие на биоикономиката от 2018 г., са: осигуряване на продоволствена сигурност; устойчиво управление на природните ресурси; намаляване на зависимостта от невъзобновяеми, неустойчиви ресурси; управление и адаптиране към климатичните изменения и укрепване на европейската конкурентоспособност и създаване на работни места. Ос-

новните сектори с принос за биоикономиката на европейско и национално ниво са: селско стопанство, хранително-вкусова промишленост, горско стопанство, дървообработваща и мебелна промишленост, целулозно-хартиена, химическа и фармацевтична промишленост, текстилна промишленост, рибарство и аквакултури.

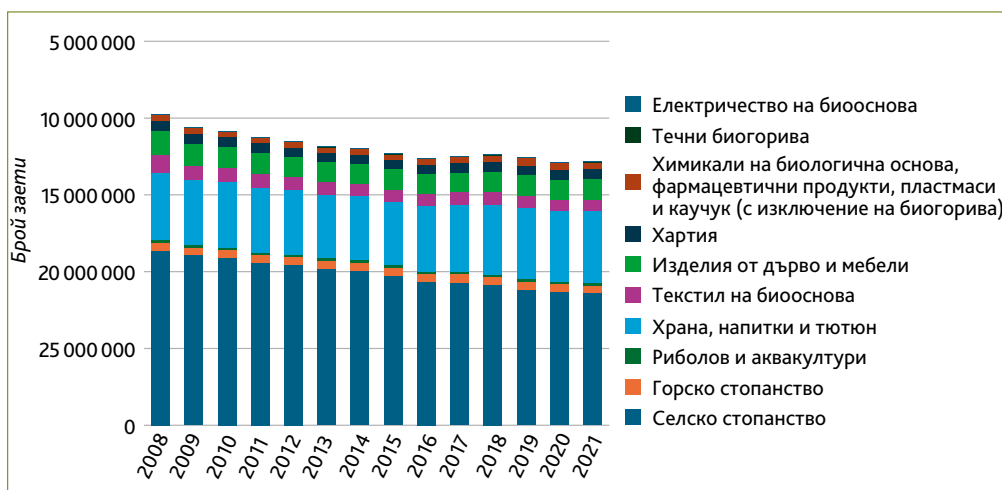
Фиг. 1. Разпределение на брутната добавена стойност (БДС) на секторите на биоикономиката в ЕС, 2021 година

Фиг. 2. Разпределение на секторите на биоикономиката в ЕС за 2021 г. спрямо броя на работещите в тях

Фиг. 3. Динамика на брутната добавена стойност на секторите на биоикономиката в ЕС за периода 2008 – 2021 г.

Фиг. 4. Динамика на броя на заетите в секторите на биоикономиката в ЕС за периода 2008 – 2021 г.

Какво показва статистиката за развитието на биоикономиката (данните са по Joint Research Center, European Commission) на двете нива на изпълнението на проекта?

НА НИВО ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ

През 2021 г. секторите на биоикономиката на ЕС – за производство на биомаса и за преработката ѝ – създадоха до 728 млрд. евро добавена стойност и работни места за 17.2 милиона души. Тези стойности представляват 5.0 % от брутния вътрешен продукт (БВП) на ЕС и 8.2 % от неговата работна сила.

По време на кризата с COVID-19 биоикономиката показва по-голяма устойчивост от икономиката като цяло. Традиционните сектори за преработка на биомаса отбелязаха спад през 2020 г., но се възстановиха стабилно през 2021 г., докато по-технологичните сектори показаха по-стабилни тенденции през този период. Това подчертава ключовата роля на биоикономиката за ЕС не само за устойчивостта на околната среда, но и за укрепване на социално-икономическата устойчивост и приноса към стратегическата автономност на ЕС.

Интересен е приносът на отделните сектори както в брутната добавена стойност (БДС), осигурена като цяло от биоикономическите сектори, така и по отношение на осигурените/заетите работни места.

От *фиг. 1* е видно, че от общия размер на БДС от биоикономиката на ЕС в размер на 728 милиарда евро добавена

стойност с най-големи дялове са секторите на храните, напитките и други продукти – 36 %, и на селското стопанство – 28 %, или тези два сектора създават около 64 % от БДС.

От 17.2 млн. заети в областта на биоикономиката 9.1 млн. са работещите в секторите на селското и горското стопанство (над 50 %) и 4.7 млн. (над 27 %) в сектора на храните, напитките и др., или тук общият дял на заетите е 77 % (*фиг. 2*). Това показва, че около 77 % работни места, т.е. заети, създават около 64 % от БДС на секторите на биоикономиката в страните на ЕС, което е показателно за необходимостта за внедряване на нови технологии, иновации и др. в тези сектори.

Фигури 3 и 4, свързани с динамиката на БДС и на работещите в биоикономическите сектори за периода от 2008 до 2021 г., показват, че по-малък брой заети лица създават по-голям размер на БДС.

НА НАЦИОНАЛНО НИВО

В България тенденциите, свързани с приноса на заетите работни места спрямо БДС в секторите на биоикономиката за 2021 г., са сходни с тези на страните членки на ЕС.

Тъй като секторите на биоикономиката на България са създали през 2021 г. около 5.487 млрд. евро добавена стойност и

726 240 работни места и от разпределението по сектори, посочено на *фиг. 5* и *фиг. 6*, можем да направим следните заключения:

- Общият размер на БДС от биоикономиката се създава приоритетно от селското стопанство в размер на 51 %, храните, напитките и др. продукти – 25 %, т.е. тези два сектора създават около 76 % от БДС.

- От 726 240 заети в областта на биоикономиката 535 710 са работещите в селското стопанство (73 %) и 90 830 (над 12 %) в сектора на храните, напитките и др., или общият дял на заетите в тези сектори е 85 %.

- За България около 85 % работни места, т.е. заети (за ЕС процентът е около 77), създават около 76 % от БДС (64 % за страните членки на ЕС) на секторите на биоикономиката в страната, което е показателно за необходимостта от внедряване на нови технологии, иновации и други в тези сектори.

В селското стопанство (земеделието) съотношението е следното – 74 % заети създават 51 % от БДС на секторите на биоикономиката, което е ясен показател за необходимостта от продължаваща модернизация на дейностите в този сектор.

Фиг. 7 и *фиг. 8* отразяват динамиката на БДС и на работещите в биоикономическите сектори за периода от 2008 до 2021 година. И тук, като и при страните от ЕС, е валидна тенденцията, че по-малък брой заети лица създават по-голям размер на БДС, като доминира броят на заетите в селското стопанство.

НАПРЕДЪК В ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ПРОЕКТА

Част от дейностите и инициативите, които са поети и се изпълняват по проект СЕЕ2АСТ, е председателството за срок от 6 месеца (май – ноември 2024 г.) на Алианса за селска биоикономика (Rural Bioeconomy Alliance). Това е обединение между проекти, финансирани от ЕС, които подкрепят разработването и прилагането на кръговата биоикономика за селските райони.

ИАГ като партньор в проект „Подпомагане на страните от Централна и Източна Европа при разработване на стратегии и планове за действие за биоикономика“ – СЕЕ2АСТ, чието изпълнение навлезе във втората фаза на 18-месечен период, е поела задължението и изпълнява следните по-важни дейности по съответните работни пакети (РП):

РП 1 „Управление и координация на проекта“ по задача 2 – докладване на Европейската комисия.

РП 2 „Базисна оценка и картиране“ – извършена е Базисна оценка на състоянието на биоикономиката в целевите страни от СЕЕ2АСТ и конкретно в България и са определени критерии за устойчивост и индикатори за ефективност.

РП 3 „Ангажиране на заинтересовани страни“

– картирани и идентифицирани са заинтересованите страни, разделени са в няколко категории чрез онлайн инструмента Migo.com; със заповед на министъра на земеделието е създадена работна група по биоикономика, чрез която са ангажирани заинтересованите страни; проведена е първа опознавателна среща на Работната група по биоикономика през юни 2023 г., а през октомври 2023 г. е проведена втора среща и Първи национален семинар на Работната група по изграждане на доверие и сътрудничество между заинтересованите страни и е изготвена обща стратегия, която има част, свързана с България, за ангажирането им при всички партньори по проекта. В рамките на първите две срещи на Работната група на заинтересованите страни са изготвени проекти на визия и пет стратегически цели за бъдещата Национална стратегия за развитие на биоикономиката в България.

РП 4 „Е-решения за устойчиво управление и зелен преход“ – създадени са 4 електронни платформи, в които ИАГ като партньор има значителен принос чрез изпращане на наличната информация за биоикономика у нас:

– **Платформа за е-обучение за насърчаване на развитието на биоикономиката и устойчивото управление**, която предлага самообучение и интерактивни упражнения, разделени на тематични модули за обучение и набор от онлайн курсове за насърчаване на биоикономиката и устойчивото управление.

– **Инструмент за сближаване на заинтересованите страни с цел събиране на съответните заинтересовани страни от различни региони/държави от ЦИЕ**, който дава възможност на заинтересованите страни (малки и средни предприятия, големи компании, институции за научноизследователска и развойна дейност, университети и др.) да изградят партньорства, които ще доведат до конкретни проекти или сътрудничество. Платформата е „пазар“, където участниците в биоикономиката могат да търсят и да се срещат с потенциални партньори от други региони.

– **Инструмент за самооценка за насърчаване на биоикономиката**, която стартира през март

2024 г., позволява на административните органи на национално, регионално или местно ниво да оценят текущото състояние на насърчаването на биоикономиката и зелените преходи и да предоставят препоръки и допълнителна информация в подкрепа на прилагането на инициативи за биоикономика.

– **Онлайн опис на добри практики за създаване на биоикономики и зелен преход** предоставя примери за добри практики, съществуващи онлайн инструменти и проекти, заводи и производства, свързани с биоикономиката, в пет области, позволяващи достъп до информация и обмен на ноу-хау. Предлага се от февруари 2023 година.

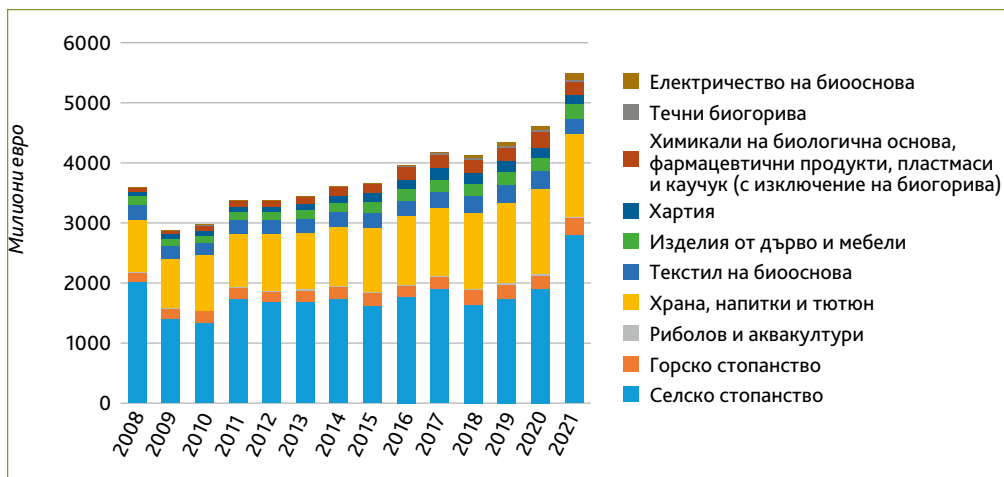
РП 5 „Трансфер на знания и изграждане на капацитет“ – изготвена е Стратегия за трансфер на знания и програма за обучение в областта на биоикономиката за всички партньори по проекта, която има част, свързана с България. Проведен е първи международен уебинар на тема „Трансфер на знания и изграждане на капацитет“ по отношение на финансиране и международен опит в стратегиите за сътрудничество и био-

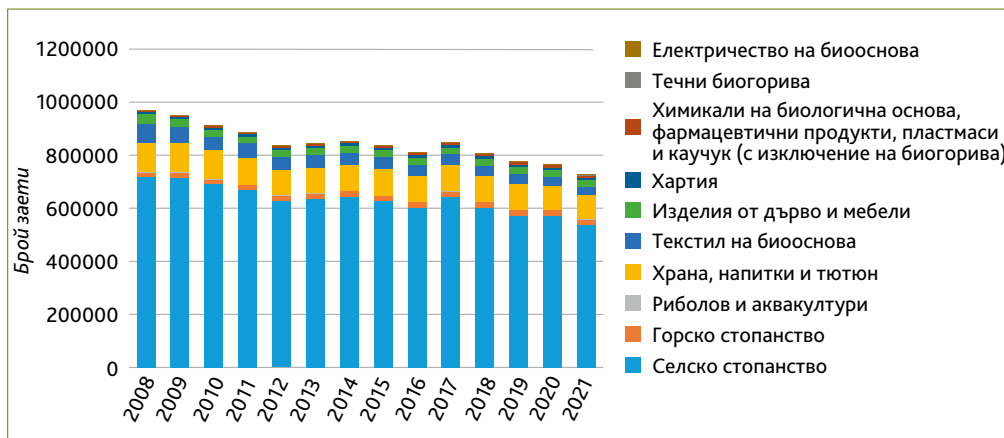
Фиг. 5. Разпределение на брунтата добавена стойност на секторите на биоикономиката в България спрямо БВП, 2021 г.

Фиг. 6. Разпределение на секторите на биоикономиката в България за 2021 г. спрямо броя на заетите работни места

Фиг. 7. Динамика на брутната добавена стойност за периода 2008 – 2021 г. в секторите на биоикономиката в България

Фиг. 8. Динамика на броя заети лица за периода 2008 – 2021 г. в секторите на биоикономиката в България

икономика, а през май 2024 г. се проведе и вторият Национален семинар на тема „Изграждане на знания и капацитет сред заинтересованите страни за разработване на стратегии за биоикономика“. Създадена е секция в официалния уебсайт на проекта за трансфер на знания, където могат да се видят всички предстоящи и проведени събития и информация за тях. Проведени са редица срещи и инициативи между страните партньори с цел сближаване спрямо националните особености.

РП 6 „Политика и пътни карти за национални стратегии и планове за действие за биоикономика“ – разработват се общи протоколи и методи за изготвяне на стратегията за биоикономика, както и насоки за ново сътрудничество и национални концепции и пътни карти за стратегии за биоикономика.

РП 7 „Разпространение и устойчивост на проекта“ – извършват се дейности за комуникация и повишаване на осведомеността, разпространението и сътрудничество със свързани с биоикономиката проекти. Създадена е уеб страница на проекта, социални профили, както и секция за проекта в интернет страницата на ИАГ, където се публикува ежемесечен бюлетин и се съобщават по-важните новини и информации за изпълнението на проекта и събитията, свързани с развитието на биоикономиката. Работи се за подобряване на експлоатационните качества и устойчивостта на проекта (в т.ч. за устойчивост на резултатите от него и след приключването му чрез поддържане на уебсайта му, дългосрочно финансиране за платформата и др.). Работен пакет 7 ще разработи целенасочена стратегия за комуникация и разпространение на резултатите от проекта, ще подпомогне обмена на най-добри практики и прилагането

на стратегиите за биоикономика и плановете за действие на национално ниво.

ИЗВОДИ

Проучването и работата по СЕЕ2АСТ, в който авторите са членове на екипа за управление и изпълнение на проекта от българска страна, доведоха до следните изводи:

1. България няма действаща национална, а само секторни и регионални стратегии и планове за действие за развитие на биоикономиката.

2. Страната ни е със сравнително нисък дял на приноса на секторите на биоикономиката в националната икономика, но с голям брой заети лица в тези сектори.

3. Има относително ниски общи познания за биоикономиката и осведоменост за икономическите ползи и слаба заинтересованост, в т.ч. от възможностите за използване на финансовите инструменти на ЕС.

4. Налице е висок, но недостатъчно използван потенциал за добив и преработка на биомаса от селското и горското стопанство и от другите биоикономически сектори.

5. Почти липсва междуведомствено институционално сътрудничество на местно, регионално и национално ниво.

6. Няма достатъчно добри практики от сферата на кръговата биоикономика за преработка на отпадъци от биомаса и биобазираните продукти.

ЗАКЛЮЧЕНИЯ

Необходимо е разработването на Национална стратегия за развитие на биоикономиката, която да допринесе за синхронизиране и синергия между секторните политики и секторните стратегически документи. В нея ще се идентифицират потребностите и националните цели и приоритети в областта на развитие на биоикономиката. Необходимо е на държавно ниво да бъде ясно определена отговорната институция, която да обединява и осигурява синхронизирането, сътрудничеството и правилния междусекторен подход, чрез което да се осигури: по-ефективно използване на биоресурсите, създаване на по-висока добавена стойност, нови работни места, повишаване на знанията и капацитета на заетите и ръководещите отделните сектори, икономическа, социална и екологична устойчивост при управлението на съответните сектори.

Необходимо е създаването на устойчив биохъб (национален център за развитие на биоикономиката) от заинтересовани страни, като първоначално създадена със заповед на министъра на земеделието и храните Работна група впоследствие се преобразува в сдружение с нестопанска цел или в кълъстерна формация на заинтересованите страни при наличие на достатъчна заинтересованост, в т.ч. и от други институции, фирми и организации.